

Anna Dąbkowska

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
e-mail: anna.dabkowska@kul.pl

RENTOWNOŚĆ AKTYWÓW I KAPITAŁU WŁASNEGO LANDESBANKEN W NIEMCZECH

PROFITABILITY OF ROA AND ROE OF LANDESBANKEN IN GERMANY

DOI: 10.15611/pn.2017.478.09

JEL Classification: G21

Streszczenie: Sytuacja Landesbanken w Niemczech jest przedmiotem dyskusji w środowisku zarówno naukowym, jak i bankowym. Umiędzynarodowienie i próby ujednoczenia europejskiego rynku finansowego spowodowały liczne ograniczenia w działalności Landesbanken w Niemczech, m.in. zlikwidowano specjalne gwarancje wypłacalności dla Landesbanken przez ich właścicieli oraz zobowiązano je do oddzielenia działalności w obszarze wspierania rozwoju gospodarki regionalnej. Poza tym chęć zwiększenia rentowności kapitału skłoniła je do podejmowania ogromnego ryzyka inwestycyjnego na rynkach finansowych, którego konsekwencją stały się problemy z płynnością finansową i wypłacalnością banków. Celem artykułu jest analiza rentowności Landesbanken w Niemczech przeprowadzona za pomocą klasycznych wskaźników rentowności. Ponadto w artykule przedstawiono problemy, z jakimi od lat borykają się Landesbanken w Niemczech.

Słowa kluczowe: Landesbanken, system bankowy, ROA, ROE.

Summary: The situation of Landesbanken is the main subject of discussion in Germany. The internationalization of financial market in Europe caused limits in activities of Landesbanken. Furthermore, efforts to increase the profitability of capital urge them to take the significant investment risk on the financial market. As a result banks started to struggle with accounting liquidity and insolvency. This article shows the issues of Landesbanken in Germany and presents the results of the analysis of selected, big Landesbanken in Germany in the period 2005-2014.

Keywords: Landesbanken, banking system, ROA, ROE.

1. Wstęp

Sytuacja Landesbanken (niemieckich banków krajowych) od lat jest przedmiotem dyskusji w środowisku zarówno naukowym, jak i bankowym [Merl 2011; Gubitz 2013]. Landesbanken, których historia sięga początków XX w., znajdują się w pro-

cesie dekompozycji obszarów dotychczasowej działalności. Umiędzynarodowienie i próby ujednoczenia europejskiego rynku finansowego spowodowały liczne ograniczenia w działalności Landesbanken w Niemczech, kryzys finansowy zaś przyczynił się do konieczności zredukowania sumy bilansowej większości banków krajowych oraz zmniejszenia obszarów prowadzonej przez nie działalności.

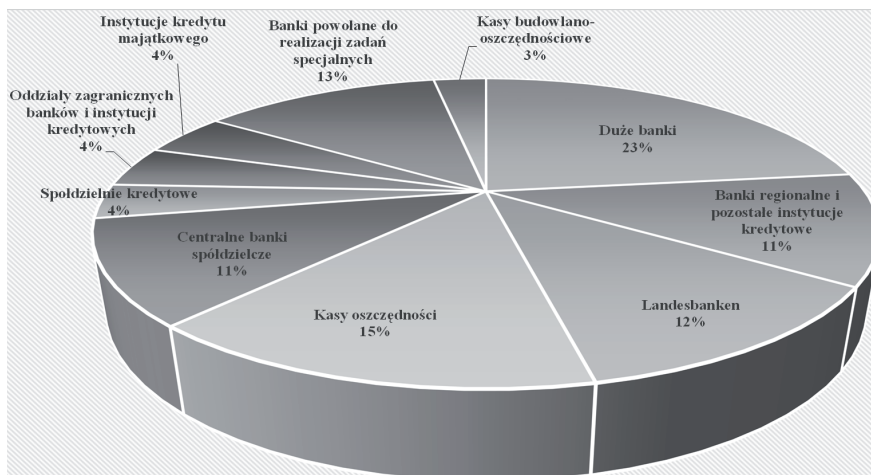
Zainteresowanie działalnością Landesbanken i zasadnością funkcjonowania tylu banków krajowych jest przyczyną rozważań podjętych w ramach niniejszego opracowania. Celem artykułu jest analiza rentowności Landesbanken w Niemczech przeprowadzona za pomocą klasycznych wskaźników rentowności. Ponadto w artykule przedstawiono problemy, z jakimi od lat borykają się Landesbanken w Niemczech. Metodami badawczymi wykorzystanymi w opracowaniu były: analiza literatury przedmiotu, *desk research* oraz metoda analizy i dedukcji. Wybrane treści zaprezentowano w formie tabelarycznej i graficznej.

2. Sytuacja Landesbanken

Sektor bankowy w Niemczech jest wyjątkowy ze względu na formę prawną, formę własności, wielkość kapitału, a także rozmiar i strukturę prowadzonej działalności. Struktura tego sektora od lat wyróżnia się stabilnością, a tworzą go trzy podsektory: podsektor banków prywatnych (duże banki tzw. Grossbanken, banki regionalne, oddziały zagranicznych banków i instytucji kredytowych oraz pozostałe banki kredytowe), podsektor banków prawa publicznego (Landesbanken – banki krajowe oraz Sparkassen – kasy oszczędności) oraz podsektor banków spółdzielczych (centralne banki spółdzielcze oraz spółdzielnie kredytowe) [Hellenkamp 2015]. O jego znaczeniu i sile w gospodarce Niemiec świadczy relacja aktywów banków do PKB, która na koniec 2015 r. wynosiła prawie 230%. Z kolei udział banków w aktywach wszystkich instytucji finansowych w Niemczech wynosił w 2015 r. 62%.

Wyjątkowość sektora bankowego w Niemczech potwierdza fakt, że w 2015 r. ok. 40% sektora bankowego mierzonego wysokością sumy bilansowej było w posiadaniu państwa, przy czym ok. 15% przypadło na kasy oszczędności, a 12% na Landesbanken. Relację tę pokazuje rysunek 1. Pozostałą część państwowego sektora bankowego tworzą banki powołane do realizacji zadań specjalnych, tj. Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW), Landwirtschaftliche Rentenbank, Förderinstitute, oraz 9 kas budowlano-oszczędnościowych. Właścicielami Landesbanken są landy, regionalne związki kas oszczędnościowych odpowiednich landów lub inne korporacje prawa publicznego [Hartmann-Wendels i in. 2014].

Landesbanken powstały na początku XX w. i początkowo miały za zadanie realizację obrotu płatniczego dla instytucji publicznych. Z biegiem czasu ich zadania ewoluowały i obecnie związane są z trzema zasadniczymi funkcjami tych banków: banki landów, centralne instytucje dla kas oszczędności i centrale żyrowe oraz funkcje związane z działalnością komercyjną.

Rys. 1. Udział poszczególnych grup bankowych w sumie bilansowej niemieckiego sektora bankowego w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych publikowanych przez Deutsche Bundesbank.

Pełniąc funkcję banków swoich landów (właściciela lub współwłaściciela danego Landesbank), obsługują obrót pieniężny landów i gmin oraz wspierają rozwój gospodarki regionalnej, udzielając kredytów komunalnych i finansując przedsięwzięcia strukturalne. Jako centralne instytucje dla kas oszczędności i centrale żyrowe są dla nich placówkami rozliczeniowymi i refinansowymi. Ponadto Landesbanken są pomostem dla klientów kas oszczędności w obrocie papierami wartościowymi oraz obsłudze działalności międzynarodowej. Prowadzą również działalność właściwą dla banków komercyjnych, tzn. zaopatrują w kapitał duże firmy, przedsiębiorstwa z sektora MMŚP oraz instytucje publiczne [Schrooten 2009].

Działalność Landesbanken, w przeciwieństwie do kas oszczędności, nie podlega żadnym ograniczeniom, a zakres ich działalności wyznaczają ich statuty. Wszystkie Landesbanken, z wyjątkiem Landesbank Berlin AG, są instytucjami użyteczności publicznej, czyli mają obowiązek służyć dobru wspólnemu, dlatego od lat kredytowały przedsiębiorstwa, które miały problem z pozyskaniem kredytu w bankach prywatnych. Jednakże z biegiem czasu rozszerzyły swoją ofertę produktową (właściwą wówczas głównie dla banków komercyjnych) oraz zaangażowały się w działalność na międzynarodowym rynku kapitałowym.

W ostatnich latach, na skutek przeprowadzonych fuzji i przejęć, zmniejszyła się ich liczba. Konsekwencją tego jest zwiększający się obszar działalności poszczególnych Landesbanken, wykraczający poza jeden land. Przykładem może być LBBW, największy Landesbank w Niemczech, który przejął w 2008 r. SachsenLB i od tego czasu jest bankiem krajowym również dla landu Saksonia. Helaba w lipcu 2012 r. przejął Verbundbank (pozostała część po WestLB – gigancie wśród Landesbanken)

i odtąd pełni funkcję centralnej instytucji dla kas oszczędności Nadrenii Północnej-Westfalii i Brandenburgii. Liczne fuzje i przejęcia spowodowały, że na dzień dzisiejszy aktywnie działalność bankową prowadzi 6 koncernów Landesbanken, zatrudniając w 430 placówkach 36 tys. pracowników. Syntetyczne zestawienie danych dotyczących Landesbanken w Niemczech przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Najważniejsze dane dotyczące Landesbanken w Niemczech (stan na 31.12.2015)

Nazwa banku	Nazwa skrócona	Obszar prowadzonej działalności	Suma bilansowa w mld Euro	Liczba zatrudnionych pracowników
Landesbank Baden-Württemberg	LBBW	Badenia-Wirtembergia, Saksonia, Nadrenia-Palatynat	234,015	11 120
Bayerische Landesbank	Bayern LB	Bawaria	215,711	7 082
Norddeutsche Landesbank	Nord/LB	Dolna Saksonia, Saksonia-Anhalt, Meklemburgia-Pomorze Przednie	180,998	6 343
Landesbank Hessen-Thüringen	Helaba	Hesja i Turyngia, Nadrenia Północna-Westfalia, Brandenburgia	172,256	6 148
Hamburgisch-Schleswig-Holsteinische	HSH Nordbank	Hamburg, Szlezwik-Holsztyn	110,082	2 579
Landesbank Berlin AG*	LBB	Berlin	47,480	3 322
Bremer Landesbank Kreditanstalt Oldenburg**	BLB	Brema i Oldenburg	31,244	1 099
Landesbank Saar	SaarLB	Saara	14,043	553

* Bank komercyjny, mimo że w swojej nazwie używa Landesbank.

** Od 1.01.2017 r. 100% akcji banku jest w posiadaniu Nord/LB.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [<https://www.banken-auskunft.de/landesbanken/deutschland>].

3. Problemy Landesbanken w Niemczech

Większość Landesbanken od lat boryka się z wewnętrznymi problemami wynikającymi z błędnie podjętych strategicznych decyzji. Przyczyny tych problemów w głównej mierze należy powiązać z trzema obszarami działalności, które były spójne z filozofią i wizją działania tych banków. Po pierwsze, konsolidacja sektora Landesbanken przyczyniła się do ograniczenia ich znaczenia jako banków krajowych swoich landów. Zjawisko to wzmocniło przyjęcie uchwały o wprowadzeniu „hamulca deficytu”, tzw. *Schuldenbremse*. W uchwale z 2009 r. przyjęto, że deficyt budżetowy na poziomie federalnym od 2016 r. może przyjąć tylko 0,35% PKB, a budżety landów od 2020 r. nie mogą wykazywać deficytu strukturalnego. Spowoduje to, że landy będą ciąć wydatki, głównie inwestycji na poziomie gmin [Moszyński 2009], a co za tym idzie – nie będą zaciągać kredytów [Schrooten 2011].

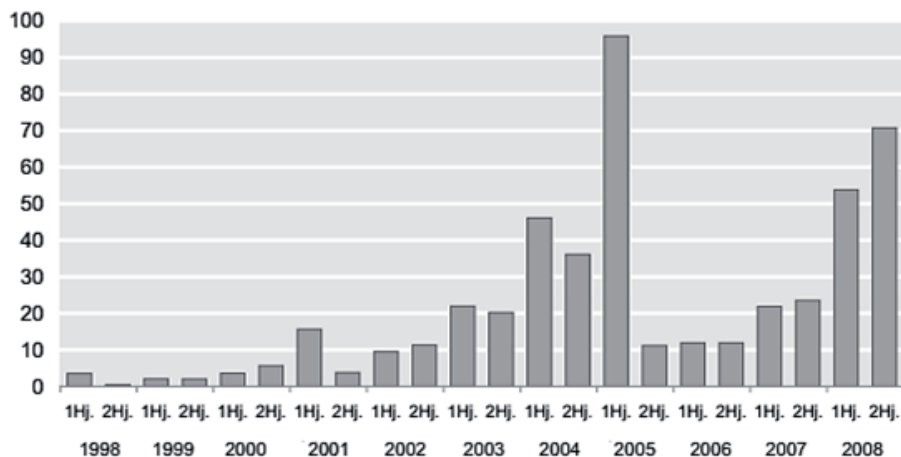
Po drugie, w związku z umiędzynaradawianiem europejskich rynków finansowych naciski UE spowodowały, że Landesbanken musiały oddzielić obszary działalności związane z realizacją państwowych programów wsparcia rozwoju gospodarki regionalnej polegających na udzielaniu kredytów na preferencyjnych warunkach. Zatem działalność *quasi*-fiskalna, związana głównie ze specjalnym traktowaniem wybranych grup pożyczkobiorców oraz wierzycieli (wynikająca ze strategii realizowanej przez landy), musiała zostać oddzielona od tradycyjnej działalności bankowej [Schrooten 2009]. Działalność ta została przeniesiona na banki powołane do realizacji zadań specjalnych, tj. KfW i Landwirtschaftliche Rentenbank, oraz liczne instytucje publiczne o zasięgu regionalnym, tzw. Förderinstitute.

Przyczyn problemów Landesbanken należy upatrywać również w specjalnych gwarancjach ich wypłacalności ze strony landów, które Komisja Europejska uznała za nieuzasadnioną pomoc ingerującą w zasady konkurencji i zakazała ich dalszego wykorzystywania. Gwarancje te polegały na odpowiedzialności właścicieli Landesbanken za ich zobowiązania do nieograniczonej wysokości i z reguły proporcjonalnie do swojego udziału w kapitale założycielskim (tzw. Gewährträgerhaftung) oraz obowiązku utrzymania zdolności do funkcjonowania banku, udostępniając mu wymagane środki (tzw. *Anstaltslast*) [Schrooten 2010]. Rękojmie wypłacalności dla Landesbanken nie zostały jednak zniesione od razu, lecz uwzględniały okres przejściowy, tj. wszystkie zobowiązania powstałe od 17 lipca 2001 do 18 lipca 2005 r. podlegały gwarancji wypłacalności do końca 2015 r. Chcąc wykorzystać okres przejściowy, Landesbanken nagminnie i nadmiernie się zadłużały, gdyż ich wysoki rating (głównie AAA lub AA+) gwarantował im pozyskiwanie tańszych środków pieniężnych na rynku kapitałowym [Seikel 2013].

Zamiast znalezienia nowego modelu działalności Landesbanken zwiększały swoje zaangażowanie w działalność na międzynarodowym rynku kapitałowym obciążonym dużym ryzykiem lub wyspecjalizowały się w finansowaniu projektów z zakresu żeglugi, tj. HSH Nordbank i w niewielkim zakresie NordLB [Gilquin 2014]. Wartość emisji dłużnych papierów wartościowych tych banków w latach 2003-2004 wynosiła średnio ponad 30 mld EUR, natomiast od 1 stycznia do 18 lipca 2005 r. ponad 90 mld EUR [Fischer i in. 2012]. Graficzną prezentację tych danych ujętych w I i II połowie roku w latach 1998-2008 przedstawia rysunek 2.

Działalność inwestycyjną Landesbanken prowadziły za pomocą spółek specjalnego przeznaczenia zakładanych w krajach o niskich progach podatkowych, np. w Irlandii. Dzięki gwarancjom Landesbanken krótkoterminowe obligacje emitowane przez spółki celowe miały wysoki rating, umożliwiając nabycie kapitału do 3 miesięcy za 1,5% rocznie. Środki pieniężne pozyskiwane w ten sposób przeznaczone były na nabycie papierów wartościowych na rynku amerykańskim, oprocentowanych 7%. Marża odsetkowa wynosiła zatem 5,5% [Sinn 2010].

Zaangażowanie Landesbanken w działalność w obszarze bankowości inwestycyjnej potwierdzają badania przeprowadzone przez M. Fischera i innych [2012]. Dowodzą one, że 7 niemieckich Landesbanken w 2005 r. zapewniło ok. 7% obrotów

Rys. 2. Wielkość emisji dłużnych papierów wartościowych Landesbanken w latach 1998-2008 (w mld EUR)

Źródło: [Fischer i in. 2012].

na światowym rynku ABCP (*Asset Backed Commercial Paper*), a w 2006 r. nawet 8,4%. Działalność inwestycyjna w oparciu o instrumenty sekurytyzowane prowadzona przez spółki specjalnego przeznaczenia nie musiała być wykazywana w bilansie banku, a wielkość tej działalności nie musiała być związana z kapitałem własnym, dlatego była ona dla Landesbanken bardzo korzystna. Aktywność inwestycyjna tej grupy bankowej przyczyniła się także do rozwoju amerykańskiego rynku kredytów hipotecznych w Stanach Zjednoczonych, a w konsekwencji – do pęknięcia amerykańskiej bańki spekulacyjnej w 2007 r.

Kryzys spowodował, że wiele banków – w tym również Landesbanken – popadło w problemy z wypłacalnością. Wiele banków musiało skorzystać z pomocy państwa przygotowanej w ramach pakietu trzech ustaw o stabilizacji rynku finansowego w Niemczech (*Finanzmarktstabilisierungsgesetz, FMStG*). Jej kluczowym punktem było utworzenie Specjalnego Funduszu Stabilizacji Rynków Finansowych (tzw. *Sonderfonds Finanzmarktstabilisierung, SoFFin*). Zadaniem SoFFin była działalność zapewniająca ochronę płynności dla instytucji finansowych z siedzibą w Niemczech. W tym celu fundusz zasilono kwotą 480 mld EUR, z czego 400 mld stanowiły środki na gwarancje, a 80 mld środki na dokapitalizowanie banków zagrożonych upadłością [Ustawa z 17 października 2008]. Ponadto SoFFin mógł przejąć ryzyko od banku, tzn. ryzykowne pozycje banku, na które składały się należności i papiery wartościowe, nabyte przez bank przed 13 października 2008 r. [Ustawa z 17 października 2008].

W następstwie kryzysu z pomocy Specjalnego Funduszu Stabilizacji Rynków Finansowych oraz z pomocy landów skorzystało 5 Landesbanken. Jako pierwszy po

pomoc zgłosił się SachsenLB, który otrzymał 2,75 mld EUR gwarancji od landu Saksonia, a następnie został przejęty za 328 mld EUR przez LBBW. Następnie z pomocy skorzystał WestLB, który otrzymał pomoc z SoFFin w postaci wkładu kapitałowego w wysokości 3 mld EUR na utworzenie tzw. *Bad Banku* oraz w postaci przejścia ryzyka do wartości 5,9 mld EUR. Kolejną ofiarą kryzysu okazał się BayernLB, któremu land Bawaria udzielił pomocy o łącznej wartości 10 mld EUR, a SoFFin 5 mld EUR gwarancji. Ponadto pomoc otrzymał HSH Nordbank (od landów Szlezwik-Holsztyn i Hamburg – 12,7 mld EUR w postaci gwarancji i 3 mld EUR dokapitalizowania oraz 17 mld EUR gwarancji z Funduszu SoFFin) oraz LBBW, który został dokapitalizowany w wysokości 5 mld EUR i otrzymał pomoc w postaci gwarancji w wys. 12,7 mld EUR.

Kryzys finansowy i wielkość pomocy dla Landesbanken ze strony państwa zastrzyły dyskusję dotyczącą dalszej działalności Landesbanken oraz ich modelu biznesowego. Program restrukturyzacji podjęty w odpowiedzi na kryzys finansowy spowodował dalsze ograniczenie ich działalności. Do końca czerwca 2008 r. 6 Landesbanken musiało dokonać korekty wartości w wysokości ok. 21 mld EUR [Dahlhoff 2014]. Ponadto z 9 Landesbanken, które aktywnie prowadziły działalność bankową przed kryzysem:

- trzy musiały skorzystać z pomocy państwa – BayernLB, HSH Nordbank i LBBW;
- jeden Landesbank stracił swoją niezależność – Sachsen LB został przejęty przez LBBW za 328 mld EUR;
- jeden Landesbank – WestLB, który w rankingu największych banków w Niemczech mierzonym wielkością sumy bilansowej w 2007 r. zajmował pozycję 10. (suma bilansowa w wysokości 286,5 mld EUR), został zamknięty, a jego zadania jako centrali dla kas oszczędności z obszaru Nadrenii Północnej-Westfalii przejął HeLaBa;
- cztery banki, tzn. Landesbank Berlin AG, HeLaBa, NordLB oraz SaarLB, nie odnotowały żadnych problemów związanych z kryzysem.

4. Ocena rentowności grupy Landesbanken na tle sektora bankowego w Niemczech w latach 2005-2014

Rentowność aktywów oraz rentowność kapitału własnego zaliczane są do podstawowych wskaźników rentowności banków komercyjnych. Wskaźnik rentowności aktywów (ROA) pokazuje zdolność aktywów do generowania zysków: im wyższa wartość wskaźnika, tym działalność banku jest efektywniejsza. Z kolei wskaźnik rentowności kapitału własnego (ROE) pozwala dokonać oceny zdolności banku do powiększania kapitału własnego [Motylska-Kuzma i in. 2016].

W analizowanym okresie suma bilansowa całego sektora bankowego wzrosła nominalnie o 950,19 mld EUR. Relacja aktywów banków do PKB w 2014 r. wynosiła ponad 242%. Jednakże w stosunku do okresu przed kryzysem udział sumy bilansowej

sektora bankowego do PKB znacznie spadł (w 2008 r. relacja aktywów banków do PKB wynosiła 390%). W latach 2005-2014 zauważalny jest wzrost sumy bilansowej banków komercyjnych, natomiast w grupie Landesbanken suma bilansowa spadła o 6,27 pp. Duży wpływ miały na to: zmiany prawa zakazującego udzielania gwarancji rządowych dla Landesbanken oraz wzmacnianie wymogów bezpieczeństwa wynikające z Nowej Umowy Kapitałowej (Bazylea II). Poza tym proces restrukturyzacji wielu Landesbanken spowodował zmniejszenie ich sumy bilansowej.

W latach 2005-2014 tempo wzrostu depozytów sektora niefinansowego było dodatnie. Pomędzy 2005 r. a 2014 r. przyrost depozytów wynosił 33,4%. Depozyty od sektora niefinansowego gromadzone były głównie w kasach oszczędności oraz bankach regionalnych. W latach 2005-2014 Landesbanken odnotowały spadek depozytów od sektora niefinansowego o prawie 4 pp. Natomiast w przypadku kredytów dla sektora niefinansowego udzielonych przez Landesbanken zauważalny jest wzrost o ponad 3 pp. Wartość nominalna kredytów dla sektora niefinansowego w całym sektorze bankowym w analizowanym okresie spadła o ponad 15% i wynosi 3121,76 mld EUR.

Tabela 2. Udział grup banków w aktywach sektora bankowego, depozytach i kredytach dla sektora niefinansowego (w %)

Grupa banków	Suma bilansowa		Depozyty sektora niefinansowego		Kredyty dla sektora niefinansowego	
	2005	2014	2005	2014	2005	2014
Banki komercyjne, w tym:	28,00	38,75	29,02	36,48	26,55	34,93
duże banki	17,77	24,76	17,56	15,37	16,31	14,69
banki regionalne	8,73	10,78	10,73	17,05	9,00	18,14
oddziały zagranicznych instytucji kredytowych	1,50	3,21	0,73	4,06	1,24	2,11
Landesbanken	19,77	13,50	12,75	8,83	14,26	17,50
Kasy oszczędności	14,69	14,35	25,05	24,84	19,33	27,44
Banki spółdzielcze	3,24	3,58	1,34	0,10	1,37	2,01
Banki hipoteczne	12,85	5,10	6,21	4,41	16,72	9,21
Kasy oszczędnościowo-budowlane	2,79	2,71	4,82	4,85	3,28	4,60
Banki specjalne	18,66	12,03	20,80	2,25	18,49	10,87
Razem (mld EUR)	6903,17	7853,36	2503,06	3339,12	3707,08	3127,76

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Deutsche Bundesbank.

Po trudnym okresie dla banków w Niemczech, głównie dużych banków i Landesbanken, wynikającym z kryzysu finansowego, rentowność sektora bankowego w tym kraju w kolejnych latach tworzy korzystny obraz. Wskaźnik rentowności aktywów poszczególnych grup bankowych w niemieckim sektorze bankowym od 2012 r. jest dodatni, jedynie w grupie Landesbanken można zauważyć wartości ujemne. Wskaźniki rentowności aktywów zawarte zostały w tabeli 3. W warunkach

Tabela 3. Rentowność aktywów banków w Niemczech w latach 2005-2014

Grupy banków	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Banki kredytowe	0,50	0,32	0,52	-0,54	-0,23	0,08	0,02	0,11	0,12	0,14
Duże banki	0,56	0,33	0,57	-0,76	-0,31	0,08	-0,02	0,07	0,09	0,10
Banki regionalne	0,31	0,27	0,36	0,10	-0,06	0,07	0,18	0,25	0,22	0,23
Landesbanken	0,17	0,31	0,03	-0,39	-0,39	-0,05	-0,04	0,12	-0,08	-0,08
Kasy oszczędności	0,27	0,24	0,21	0,11	0,23	0,38	1,30	0,62	0,54	0,53
Centralne banki spółdzielcze	0,18	0,35	0,11	0,05	0,28	0,24	0,41	0,35	0,15	0,13
Spółdzielnie kredytowe	0,47	0,47	0,30	0,23	0,28	0,45	0,71	0,73	0,76	0,64

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Deutsche Bundesbank.

kryzysu, tzn. w latach 2008-2009, wskaźnik ten był ujemny średnio dla większości banków – wyjątkiem były kasy oszczędności, banki spółdzielcze oraz spółdzielnie kredytowe. Deficytowość Landesbanken i dużych banków wynikała ze strat odnotowanych w tym okresie. Banki musiały dokonać odpisów na straty z tytułu posiadanych „toksycznych” papierów wartościowych. Obecnie średnia rentowność aktywów banków w Niemczech nie przekracza 0,25%; wyjątkiem są również i w tym przypadku kasy oszczędności oraz banki spółdzielcze. Przyczyną niskiego poziomu wskaźnika ROA banków jest spadek rynkowych stóp procentowych oraz zmniejszenie się rentowności wielu instrumentów finansowych. Ponadto Landesbanken, w związku z procesem restrukturyzacji, zmuszone zostały do ograniczenia prowadzonej działalności bankowej oraz koncentracji na podstawowych obszarach modelu biznesowego.

Analizując przedstawioną w tabeli 4 rentowność kapitału własnego w latach 2005-2014, należy zauważyć, że wszystkie grupy banków z wyjątkiem grupy Landesbanken uporały się z kryzysem finansowym oraz jego konsekwencjami. Od 2009 r. wskaźnik ROE tych banków przyjmuje wartości dodatnie. Landesbanken, w porównaniu z innymi grupami banków, odznaczają się deficytowością, mimo że oferują

Tabela 4. Rentowność kapitału własnego banków w Niemczech w latach 2005-2015

Grupy bankowe	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Banki kredytowe	21,82	11,23	19,13	-15,49	-5,82	3,01	1,77	6,55	4,96	4,80
Duże banki	31,72	14,01	25,97	-25,30	-9,10	2,88	-0,12	6,65	4,58	4,33
Banki regionalne	8,63	6,99	8,51	3,81	0,06	2,78	4,80	6,08	5,27	5,22
Landesbanken	6,44	11,4	1,46	-11,07	-9,23	-1,47	0,12	3,91	-0,80	-0,63
Kasy oszczędności	10,45	8,94	7,24	4,00	8,48	11,42	27,35	12,96	10,61	9,94
Centralne banki spółdzielcze	5,25	4,49	-4,03	-4,40	7,24	5,77	10,27	4,94	4,10	4,18
Spółdzielnie kredytowe	13,79	11,04	8,14	5,53	8,96	12,12	16,39	15,71	14,75	12,22

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Deutsche Bundesbank.

szeroką paletę produktów, np. finansowanie przedsiębiorstw, inwestycji, handlu, nieruchomości oraz eksportu dla dużych i średnich firm. Jednakże wymogi stawiane przez nadzór finansowy dotyczące zwiększania kapitałów własnych banków niekorzystnie wpływają na wzrost tego wskaźnika.

Decyzja, związana z chęcią zwiększenia kapitałów własnych poprzez zaangażowanie w działalność na międzynarodowym rynku kapitałowym, okazała się dla Landesbanken właściwa tylko w krótkim okresie. Średnio wskaźnik ROE tej grupy bankowej w latach 2005-2006 wynosił 6,43%. Jednakże wybuch kryzysu, który dotkliwie odczuło aż 5 banków krajowych, spowodował duże straty w zyskowności banków. Od tego czasu Landesbanken są w procesie restrukturyzacji, a ich ROE było korzystne tylko w latach 2011-2012.

5. Analiza wybranych Landesbanken

Do analizy rentowności Landesbanken w Niemczech wybrano te banki krajowe, które są dominującymi instytucjami kredytowymi pod względem wartości aktywów ogółem w niemieckim sektorze bankowym. Ponadto w czasie kryzysu finansowego banki te odnotowały problemy z wypłacalnością i zwróciły się o pomoc do SoFFin lub poszczególnych landów.

Tabela 5. Analizowana lista Landesbanken

Nazwa banku	Aktywa w 2014 r. (w mln EUR)	Wynik finansowy netto w 2014 r. (w mln EUR)
LBBW	266 268	438
BayernLB	232 124	-1320
Nord/LB	197 607	205
HSH Nordbank	110 082	160

Źródło: opracowanie na podstawie raportów poszczególnych Landesbanken.

Tabela 6. Wskaźnik ROA dla wybranych Landesbanken w latach 2006-2014* (w %)

Nazwa banku	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
BayernLB	0,3	0,0	-1,2	-0,8	0,2	0,0	0,3	0,1	-0,5
LBBW	0,2	0,1	-0,5	-0,4	-0,1	0,0	0,1	0,1	0,2
Nord/LB	0,5	0,2	0,1	-0,1	0,1	0,2	0,0	0,1	0,1
HSH Nordbank	0,4	0,1	-1,3	-0,4	0,1	-0,2	-0,1	-0,7	0,1

* Ze względu na ograniczenia w dostępie do raportów starszych niż z 2006 r., w artykule przyjęto 2006 r. za pierwszy rok w przeprowadzonej analizie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych finansowych Landesbanken.

Analizując rentowność aktywów, należy stwierdzić, że banki LBBW oraz HSH Nordbank podwyższyły wskaźnik ROA (LBBW z $-0,5\%$ w 2008r. do $0,2\%$ w 2014 r., a HSH Nordbank z $-1,3\%$ w 2008 r. do $0,1\%$ w 2014 r.). Nord/LB w badanym okresie zachował *status quo* wskaźnika ROA z nieznacznymi wahaniami. Bank BayernLB, mimo że podwyższył wskaźnik ROA do $0,1\%$ w 2013 r., to w 2014 r. wskaźnik ROA banku jest ujemny. Wynikało to z dużej straty, którą bank poniósł w 2014 r. Przyczyną tej straty były liczne odpisy z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek, odpisy na rezerwy oraz wysokie koszty administracyjne.

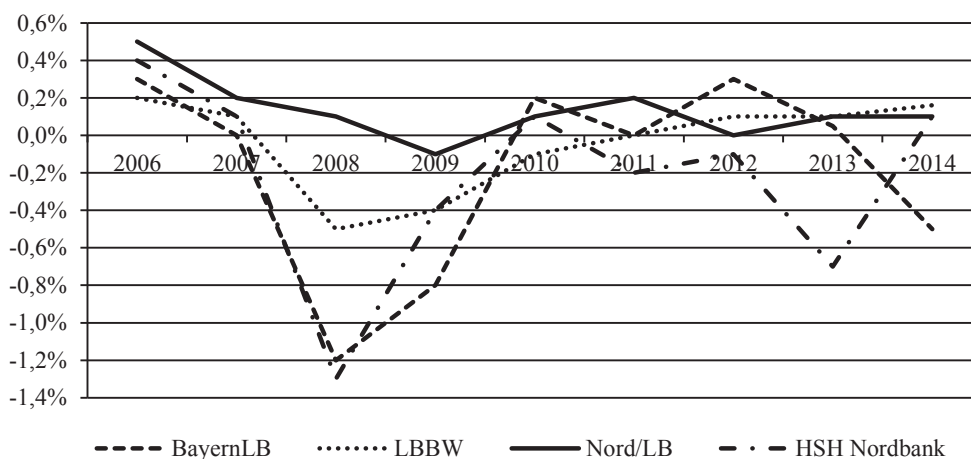
W analizowanym okresie największą średnią wskaźnika ROA wykazywał Nord/LB, najmniejszą zaś BayernLB i HSH Nordbank.

Tabela 7. Średnie wskaźników ROA wybranych Landesbanken w latach 2006-2014

Nazwa banku	min	max	Średnia	Mediana	Odchylenie
BayernLB	$-1,2\%$	$0,3\%$	$-0,2\%$	$0,0\%$	$0,005$
LBBW	$-0,5\%$	$0,2\%$	$0,0\%$	$0,1\%$	$0,002$
Nord/LB	$-0,1\%$	$0,5\%$	$0,1\%$	$0,1\%$	$0,002$
HSH Nordbank	$-1,3\%$	$0,4\%$	$-0,2\%$	$-0,1\%$	$0,005$

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych finansowych Landesbanken.

Niski poziom wskaźników ROA w 2008 r. odnotowały BayernLB oraz HSH Nordbank, w których ROA wynosił $-1,2\%$ dla BayernLB i $-1,3\%$ dla HSH Nordbank. Kryzys najmniej wpłynął na rentowność aktywów Nord/LB, którego wskaźnik ROA w 2008 r. wynosił $0,1\%$, a spadek wskaźnika nastąpił jedynie w 2009 r. (do poziomu $-0,1\%$).

Rys. 3. Przebieg wskaźnika ROA wybranych Landesbanken w latach 2006-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych finansowych Landesbanken.

Analizując rentowność kapitałów własnych (ROE), trzeba zauważyć, że w okresie kryzysu finansowego 2008-2009 wszystkie banki wykazywały deficytowość. W kolejnych latach w wyniku licznych odpisów na rezerwy lub kredyty wskaźniki rentowności – mimo że dodatnie – były bardzo niskie. Poziom wskaźnika ROE z 2006 r. nie został ponownie osiągnięty. Wskaźnik ROE HSH Nordbank w 2008 r. odnotował wartość $-140,1\%$, a BayernLB $-45,8\%$. Z kolei LBBW w latach 2008-2010 notował straty, a w 2011-2014 niewielkie zyski, które wpływają na dodatnią rentowność.

Tabela 8. Wskaźnik ROE wybranych Landesbanken w latach 2006-2014 (w %)

Nazwa banku	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
BayernLB	8,0	0,7	-45,8	-18,6	4,6	0,7	4,9	0,8	-11,20
LBBW	9,0	3,0	-34,9	-14,1	-3,6	0,9	3,9	2,5	3,31
Nord/LB	17,8	4,9	2,7	-2,5	5,4	8,2	1,1	3,0	12,60
HSH Nordbank	18,5	6,2	-140,1	-14,9	2,0	-5,5	-2,4	-18,0	3,40

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych finansowych banków.

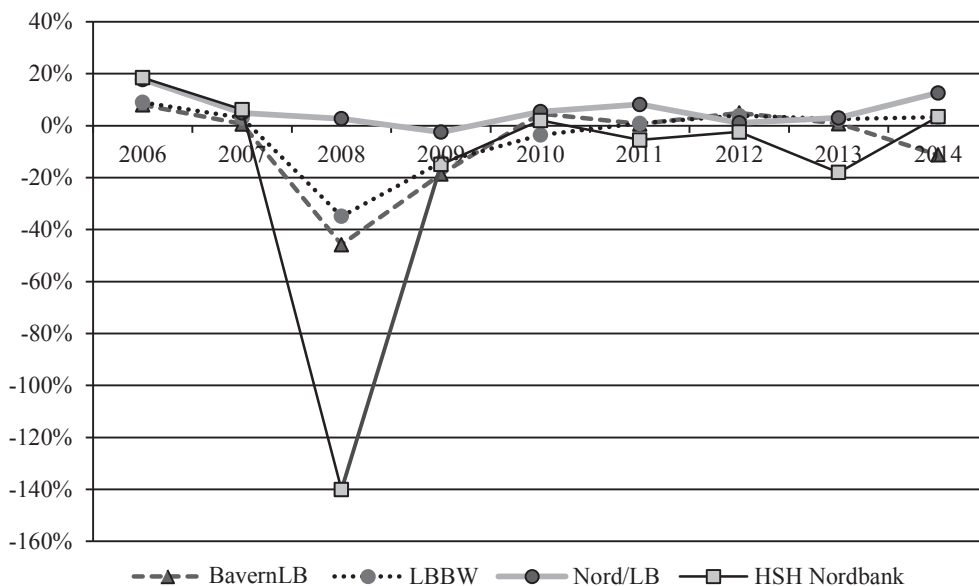
Najwyższą średnią wskaźnika ROE w latach 2006-2014 wykazał Nord/LB przy bardzo niskim odchyleniu, a najmniejszą HSH Nordbank, który wyspecjalizował się w finansowaniu projektów w zakresie żeglugi, obszaru obciążonego bardzo dużym ryzykiem. Średnia wartość wskaźnika ROE dla HSH Nordbank wynosiła $-16,8\%$ przy zmienności odchylenia na poziomie 0,44. LBBW w 2008 r. odnotował najniższy poziom wskaźnika ROE, na poziomie $-140,1\%$, spowodowany kryzysem finansowym oraz przejściem SachsenLB.

Tabela 9. Średnie wskaźników ROE wybranych Landesbanken w latach 2006-2014

Nazwa banku	min	max	Średnia	Mediana	Odchylenie
BayernLB	$-46,0\%$	8,0%	$-6,2\%$	0,7%	0,16
LBBW	$-34,9\%$	9,0%	$-3,3\%$	2,5%	0,13
Nord/LB	$-2,5\%$	17,8%	5,9%	4,9%	0,06
HSH Nordbank	$-140,1\%$	18,5%	$-16,8\%$	$-2,4\%$	0,45

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych finansowych banków.

Wskaźnik ROE HSH Nordbank w 2008 r. odnotował rekordową ujemną wartość $-140,1\%$. Po udzieleniu pomocy publicznej bank dalej notuje straty, które są m.in. efektem obciążenia odpisami na rezerwy. Dopiero w 2014 r. wskaźnik ROE tego banku przyjął wartość dodatnią, na poziomie 3,4%.

Rys. 4. Przebieg wskaźnika ROE wybranych Landesbanken w latach 2006-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych finansowych Landesbanken.

6. Zakończenie

Celem artykułu była analiza rentowności Landesbanken w Niemczech. Rentowność banków, która w skali makroekonomicznej przyczynia się do rozwoju poszczególnych sektorów i całej gospodarki, jest jedną z najważniejszych kategorii analizy finansowej banku, wpływającej na ocenę jego kondycji.

Spośród badanych Landesbanken w zakresie rentowności aktywów dodatni wskaźnik ROA odnotowały LBBW, Nord/LB oraz HSH Nordbank. W 2014 r. BayernLB odnotował ujemny poziom wskaźnika ROA.

W rezultacie przeprowadzonej analizy rentowności kapitałów własnych wybranych banków należy stwierdzić, że w analizowanym okresie wszystkie banki, z wyjątkiem BayernLB, podwyższyły wskaźnik ROE. Jednakże należy zauważyć, że rentowność kapitałów własnych jest na niskim poziomie. Wynika to z wymogu podwyższania wartości kapitałów własnych w bankach.

Przeprowadzona analiza nasuwa wniosek, że przyczyna niskiego poziomu rentowności banków w Niemczech wynika m.in. z utrzymujących się niskich stóp procentowych, ograniczeń działalności związanych z procesem restrukturyzacji, z licznymi odpisami na rezerwy lub kredyty, jak również z intensywnej konkurencji w tym sektorze. Ponadto Landesbanken muszą znaleźć odpowiedni model działalności, który w przyszłości przyczyni się do poprawy ich rentowności.

Działalność w obszarze bankowości inwestycyjnej prowadzona głównie za pomocą spółek celowych spowodowała ich liczne problemy finansowe w czasie kryzysu oraz miała konsekwencje w kolejnych latach. Oprócz tego gwarancje wypłacalności aktualne do lipca 2005 r. stały się zachętą do „hazardu moralnego”, a więc do niekorzystnych inwestycji podejmowanych bez odpowiedniej analizy. Otrzymana pomoc publiczna w czasie kryzysu zobligowała je do restrukturyzacji działalności – głównie do ograniczenia skali działalności (zmniejszenia sumy bilansowej oraz ograniczenia akcji kredytowej). Zasadna wydaje się zatem dalsza obserwacja sektora banków prawa publicznego, głównie Landesbanken.

Literatura

- Dahlhoff G., 2014, *Banken in der Krise Niedergang der System*, Tectum Verlag, Marburg.
- Fischer M., Hainz Ch., Rocholl J., Steffen S., 2012, *Wie wirkt sich der Wegfall staatlicher Garantien auf die Risikoübernahme von Banken aus?*, ifo Schnelldienst, no. 18, R. 65.
- Gilquin G., 2014, *Der deutsche Bankensektor*, in Wirtschaftsdienst, no. 6, s. 420-427.
- Gubitz B., 2013, *Das Ende des Landesbankensektors. Der Einfluss von Politik*, Management und Sparkassen, Springer Gabler, Wiesbaden.
- Hartmann-Wendels T., Pfingsten A., Weber M., 2014, *Bankbetriebslehre*, Springer Verlag, no. 6. Auflage, Berlin Heidelberg, s. 34-35.
- Hellenkamp D., 2015, *Bankwirtschaft (Studienwissen kompakt)*, Springer Gabler Verlag, Auflage: 2015, Berlin, Heidelberg, s. 26.
- <https://www.banken-auskunft.de/landesbanken/deutschland> (15.01.2017).
- Kochaniak K., 2010, *Efektywność finansowa banków geldowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Merl G., 2011, *Die Würfel sind aus Sicht der Sparkassen gefallen*, Orientierungen zur Wirtschafts- und Gesellschaftspolitik, no. 128 (2), s. 2-6.
- Moszyński M., 2009, *Wybrane reguły fiskalne w Szwajcarii i Republice Federalnej Niemiec – droga ku zrównoważonym finansom publicznym*, Acta Universitatis Nicolai Copernici, z. 391, Toruń, s. 113-129.
- Motyłska-Kuźma A., Nowosielska B., Wieprow J., 2016, *Decyzje finansowe w przedsiębiorstwie bankowym*, Difin, Warszawa, s. 139-143.
- Schrooten M., 2009, *Landesbanken: Zukunft ungewiss*, Wirtschaftsdienst, no. 10, s. 666-671.
- Schrooten M., 2010, *Landesbanken: Megafusion allein ist kein Ausweg*, Wochenbericht des DIW, no. 18, Berlin, s. 9-15.
- Schrooten M., 2011, *Verschleppte Reformen gefährden die Zukunftsfähigkeit des deutschen Bankensystems*, Orientierungen zur Wirtschafts- und Gesellschaftspolitik, no. 128 (2), s. 18-22.
- Seikel D., 2013, *Der Anfang vom Ende der Landesbanken: Wie die Europäische Kommission die Liberalisierung des öffentlich-rechtlichen Bankwesens in Deutschland durchsetzte*, MPOfG Jahrbuch 2013-2014, s. 37-43.
- Sinn H.W., 2010, *Kasino-Kapitalismus: Wie es zur Krise kam und was jetzt zu tun ist*, Ullstein, Berlin.
- Stawarczyk F.M., 2013, *Kryzys finansowy a sytuacja banków krajowych w Niemczech*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Finanse publiczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 386-396.
- Ustawa z 17 października 2008 r. Gesetz zur Errichtung eines Finanzmarktstabilisierungsfonds, Finanzmarktstabilisierungsfondsgesetz (FMStFG).